

KLASİKLEŞMİŞ BİR TATAR YAZAR: ŞERİF KEMAL'İN HAYATI ve ESERLERİ

Vedat KARTALCIK*

ÖZET

XIX. yüzyılın ikinci yarısı ve XX. yüzyıl başları Rusya Müslümanlarının eğitim, kültür ve medeniyet alanlarında yenileşme hareketlerinin hız kazandığı bir dönemdir. Şerif Kemal de 1884-1942 yıllarında yaşamış, Çarlık Rusya'sının yıkılıp Sovyetler Birliğinin kurulduğu yıllarda edebî eserler vermiştir. Bu siyasî gelişmeye paralel olarak yazarın edebî hayatı da iki döneme ayrılmaktadır. Bu dönemler içinde şiir, hikâye, roman, tiyatro gibi edebî; gazete ve dergilerde günlük gelişmeleri değerlendirdiği makale ve fıkra türlerinde pek çok yazı yayımlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Şerif Kemal, Tatar Edebiyatı, Tatar Roman ve Hikâyesi

CLASSICAL A TATAR WRITER: LIFES AND WORKS OF ŞERİF KEMAL

ABSTRACT

The second term of XIXth century and the beginning of XXth century is a term that speeding up on education, culture and civilization's fields. Şerif Kemal lived between the years 1884-1942 and he gave many prose works when the Tsarist Russia was collapsed and Soviet Union was established. In parallel with this political change, his literary life was also divided into two phases. At these terms published a lot of writings which poetry, story, novel, theatre etc. literary kinds, articles and columns about daily developments at newspaper and magazines.

Key Words: Şerif Kemal, Tartar Literature, Tartar's Novel and Story

* Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
32260, Isparta, vekartal@fef.sdu.edu.tr.

GİRİŞ

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Türk dünyasıyla olan ilişkilerimiz her alanda gelişmeye başlamıştır. Önceleri sadece Sovyet baskısından kaçıp ülkemizdeki üniversitelerde dersler veren bilim adamları sayesinde tanıdığımız Türk dünyasıyla ilgili 1990'lı yıllardan itibaren pek çok akademik çalışma yapılmıştır.

Biz de bu çalışmalara bir katkı sağlamak amacıyla, 1884 yılında doğan ve XX. yüzyıl başlarından itibaren Tatar edebiyat tarihinde önemli bir yer edinen, kısa bir süreliğine de olsa, İstanbul ve İzmir'de bulunduğu için de bize çok ilgi çekici gelen Şerif Kemal'in hayatını ve eserlerini tanıtmak istedik.

XIX. Asırda Tatar Edebiyatı

İdil-Ural ve dolayısıyla Tatar muhitinde Türkistan ve Osmanlı tesirleriyle klasik dil anlayışı XIX. asra kadar devam etmiştir.¹

XIX. asrın ikinci yarısı, Rusya Müslümanlarının eğitim, kültür ve medeniyet alanlarında yenileşme hareketlerinin hız kazandığı bir dönemdir.² Yenileşme faaliyetlerini, XVIII. asır sonları ve XIX. asır başlarındaki en önemli temsilcisi Abdünnasır Kursavi ile başlatmak mümkündür. A. Kursavi, dinî anlayışın skolâstik düşünceden kurtulup, yenilikçi bir boyut kazanmasına öncülük etmiş, bundan dolayı da dönemin din âlimlerinin ciddi tepkileriyle karşılaşmıştır.³

A. Kursavi'nin dinde reform yapılması gerektiği anlayışı çerçevesinde temelleri atılan yenileşme hareketleri, dili halka yaklaştırmaya çalışmak, şiirde yeni şekil arayışları, halk edebiyatı türlerinin edebî eserlere etkisinin artması, edebî eserlerin anonimlikten telife yönelişi ve en önemlisi eğitim kurumlarında modernleşme⁴ olmak üzere Tatar toplum hayatını temelden değiştirecek alanlarda devam etmiştir.

A. Kursavi'den sonra yenilik faaliyetleri, Şehabettin Mercani, İbrahim Halfin, Hüseyin Feyizhani, Kayyum Nasırı, İbrahim Halfin, Rızaeddin bin

1 XIX. asra kadar Türkistan ve Osmanlı etkileriyle basılmış eserlerin listesi için bk. Ahmet Temir, "Kuzey Türkleri Edebiyatı (Tatar-Başkurt)", *Türk Dünyası El Kitabı, IV. Cilt Edebiyat (Türkiye Dışı Türk Edebiyatları)*, TKAE Yay., Ankara 1998, 240-243. s.

2 Necip Hablmitoğlu, *Çarlık Rusyasında Türk Kongreleri*, Kırım Dergisi Yay., Ankara 1997, 18. s.

3 Nadir Devlet, *Rusya Türklerinin Milli Mücadele Tarihi (1905-1917)*, TTK Yay., Ankara 1999, 13. s.

4 N. G. Yuziyev, vd., *Tatar Edebiyatı Tarihi*, II. Cilt, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 1985, 5. s.

Fahredden, Zahir Bigi, Musa Carullah (Bigi), Abdürreşid İbrahim gibi aydınlar tarafından devam ettirilmiştir.⁵

İdil-Ural Türklerinin yenileşme hareketlerinde matbaanın kullanılması ve yaygınlaşmasının da önemli etkileri olmuştur. Rusya'da XVIII. asırda yapılmaya başlanan Türkçe yayınların çoğu kanun ve nizamnamelerden oluşmaktaydı.⁶ Tatar Türkçesiyle yayımlanan ilk eser 1778 yılında Moskova'da basılan, Sait Halfin'in hazırladığı Alfabe kitabıdır.⁷ Çariçe II. Katerina'nın emriyle 1800 yılında Petersburg'daki Asya matbaasının Kazan'a taşınması ve Kazan Lisesi'nde⁸ yine aynı adla çalışmaya başlaması yayın faaliyetlerini hızlandırmıştır. Bu matbaada 1801-1829 yıllarında çoğunluğu dinî içerikli Kur'an, Heftiyek, Muhammediye, Et-Tehecci vs. kitapların pek çok baskıları yapılmıştır.

1804 yılında Kazan Üniversitesi açılmış, 1809 yılında da üniversite matbaası kurulmuştur.⁹ Bundan sonra Tatar zenginleri tarafından pek çok özel matbaa açılmış ve Tatarca yayın faaliyeti artarak devam etmiştir. 1865 yılında Rusya'da çıkarılan matbuat kanunu gereği kitap ve mecmuaların sansürsüz basılmalarına izin verilmesinin¹⁰ de etkisiyle XIX. asrın ortalarında Kazanda basılan kitapların sayısı, yılda iki milyona ulaşmıştır.¹¹ Tatarca yapılan bu yayınların dili, Çağatay ve Osmanlı Türkçelerinin etkilerinden kurtularak Kazan ağızı esaslı millî bir kimlik kazanmaya başlamıştır.

XIX. asrın ikinci yarısı, Ceditçilik (yenileşme) hareketlerinin daha da hızlandığı bir dönemdir. Yenileşme, dilde, tarihte, eğitimde ve edebiyatta kendini göstermeye başlamıştır. Yenilik taraftarı aydın ve edebiyatçılar millî konuları araştırmaya önem vermiş, tarih alanında çalışmalar yaparak millî şuurun gelişmesinde etkili olmuşlardır. Bu konuda Şehabettin Mercani, A. Kazım Bek, Kayyum Nasırı, Hüseyin Feyizhanov, İsmail Gaspıralı gibi yazarların eser ve görüşleri ön plana çıkmıştır.¹²

XIX. asrın ikinci yarısında bir taraftan Tatarca ile ilgili gramer, sözlük vs. gibi ilmî yayınlar yapılırken, diğer taraftan roman, hikâye, tiyatro gibi edebî türlerde Tatarca eserler verilmeye başlanmıştır. Ayrıca Batı dilleri ve Rusçadan

5 Necip Halemitoğlu, *Age*, 19. s.; Nadir Devlet, *Age*, 13-15. s.

6 Ahmet Temir, agm., 243. s.

7 Hatice Şirin User, *Başlangıcından Günümüze Türk Yazı Sistemleri*, Akçağ Yay., Ankara 2006, 320. s.

8 Ahmet Temir, agm., 243. s., Nadir Devlet, *Age*, 16. s.

9 Ahmet Temir, agm., 244. s.

10 Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, TTK Yay., Ankara 1999, 342. s.

11 Nadir Devlet, *Age*, 16. s.

12 Ahmet Temir, agm., 245-246. s.; Nadir Devlet, *Age*, 13, 15, 17. s.

edebî eserler tercüme edilmeye başlanmış, Tatarca gazete ve dergi yayınlama girişimleri hız kazanmıştır.¹³ Yenilikçi arayışlar eğitimde de kendini göstermiş, yeni yöntemlerle eğitim veren okullar açılmaya başlamıştır. Bu okullarda dinî eğitimin yanı sıra batılı anlamda fennî dersler de verilmekteydi.¹⁴

Tatar kültür hayatı, XIX. asır başlarında başlayıp sonlarında kapsamı genişleyerek devam eden yenilik hareketleri içerisinde XX. asra gelmiştir.

XX. Asırda Tatar Edebiyatı

XIX. asrın sonlarına doğru etkisini gösteren kapitalizm ve feodal yapı, özellikle işçilerin karşı hareketlere başlamalarına sebep olmuştur. İşçilerin durumlarının düzeltilmesi için Çar II. Nikola'nın sarayına yürüdükleri sırada pek çok işçinin hayatını kaybettiği *Kanlı Pazar* ve sonrasında gelişen olayların da etkisiyle meşrutiyet ilan edilmiştir. Tarihe 1905 İhtilali¹⁵ olarak geçen bu gelişme, 1917 Ekim İhtilalini de hazırlayan en önemli siyasî gelişmelerden olmuştur.

1905 İhtilalinden sonra ilan edilen Meşrutiyet, Çarlık Rusyası baskılarına maruz kalan Tatarlar ve diğer Türk dilli halklar için kısa süreli de olsa bir özgürlük ortamı oluşturmuştur. Bu dönemde bütün Rusya'da basın yayın işlerinde bir serbestlik hüküm sürmüştür. 1905-1907 yılları arasında Tatarca pek çok yeni gazete ve dergi yayın hayatına başlamıştır.¹⁶ Fakat bu özgürlük dönemi ancak Stolipin'in¹⁷

13 Bu dönemde yazılmış ilmî ve edebî eserlere örnek olarak şunları sayabiliriz: Şehabettin Mercanî, *Müstefadü'l-Ahbar fi Ahval-i Kazan ve Bulgar*; Kayyum Nasırı, *Kavâid-i Kitabet; Enmüzeç; Lehçe-i Tatarî, Tatarca-Rusça Lügat* adlı eseri yayımladı, ayrıca Tañ Yıldızı adlı bir gazete çıkarma girişiminde bulunmuştur; İsmail Gaspıralı Tercüman ve Tonguç gazetelerinde dilde ve fikirde birlik düşüncelerini yaymaya çalıştı; Musa Akyigit, Zahir Bigiyev, Riza Fehretdinov, Fatih Kerimi vs. gibi yazarlar yenilikçi görüşlerini yansıttıkları edebî eserler vücuda getirmişlerdir. (geniş bilgi için bk. *Tatar Edebiyatı Tarihi*, II. Cilt, 202. sayfa ve devamı.) Ayrıca Tatar edebiyatında hikâye ve roman türünün başlangıcı ve gelişimi konusunda Ayşen Uslu, *Tatar Edebiyatında Hikâye ve Roman (XIX. yüzyıl Sonları XX. yüzyıl Başları)*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2004, basılmamış doktora tezine bakınız.

14 Nadir Devlet, *Age*, 44. s.

15 İhtilalin ayrıntıları için bk. Nadir Devlet, *Age*, 83-87. s.

16 Reşit Rahmeti Arat, "Matbuat", *İslam Ansiklopedisi*, VII. Cilt, MEB Yay., 380. s. (Bu dönemde basılan dergilerin bir listesini görmek için bk. Möhemmed Mehdiyev, "Tatar Dergileri", (akt. Vedat Kartalcık), *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 13. S., Ocak 2007, s. 155-170. s.

17 Akdes Nimet Kurat, *Age*, 397.s. ve devamı.

baskıcı siyasetine kadar devam etmiştir. Yine de bu dönemde baskı ve sansür olmasına rağmen basın hayatında bir gerileme görülmemiştir.¹⁸

1905 İhtilalini hazırlayan sebepleri; Rusya'daki feodal düzenin işçi ve köylü sınıfları üzerindeki baskısının artması ve Rus-Japon savaşı olarak belirlemek mümkündür.¹⁹ Bu dönemin yansımaları, 1905 sonrasında yayımlanan edebî eserlerde, özellikle işçi ve köylü sınıfının ezilişi, onların fakirlik yüzünden çektikleri sıkıntılar ve savaş sebebiyle zaten yoksullukla mücadele eden halkın daha da zor duruma düşmesi, din, eğitim, özgürlük, kadın ve aile konuları olarak görülmüştür.²⁰

XX. yüzyılın başında, Tatar gazete ve dergilerine paralel olarak, edebî eserlerde de bir artış göze çarpmaktadır. Devrin önde gelen edebiyatçıları: Mecid Gafuri, Abdullah Tukay, Necip Dumavi, Said Remiyev, Zarif Beşirî, Derdmend, Ziya Yermekî gibi şairler; Fatih Emirhan, Alimcan İbrahim, Fatih Seyfi Kazanlı, Şerif Kemal gibi hikâye ve roman yazarları ile Aliasger Kemal, Gafur Kolehmetov, Mirheyder Feyzi gibi tiyatro yazarları eserleriyle öne çıkmışlardır.

1917 Ekim İhtilalinden sonra da Tatar edebiyatı gelişmeye devam eder. Tatar edebiyatında halka yaklaşma çabaları neticesinde özellikle A. Tukay, M. Gafuri, Ş. Kemal, A. İbrahim, G. Kolehmetov ve M. Feyzi gibi şair ve yazarların eserlerinde halk konusu işlenir.²¹

1914-1918 yıllarındaki I. Dünya Savaşı'na ve 1918-1920 yıllarındaki iç savaşa pek çok şair ve yazar katılır, bunların pek azı savaştan sağ olarak geri döner. Savaştan dönemeyenler ya savaşta ölmüşler, ya da siyasî görüşleri nedeniyle öldürülmüşlerdir.²²

Ekim devrimine kadar Tatar edebî eserlerinde “aydın” konusu geniş yer tutmuştur. Aydınların halkla olan ilişkisi; halk ve aydın, millet ve aydın, tarih, devrim ve aydın, iyimserlik, kötümserlik ve aydın bağlamlarında değerlendirilmiştir.²³

İhtilalden sonra sosyalist düzene karşı tavır alan yazarlar takibata maruz kalarak ya ortadan kaldırılmışlar, ya da Sibiryadaki çalışma kamplarına

18 Nadir Devlet, *Age*, 167. s.

19 Nadir Devlet, *Age*, 83-86. s.

20 G. Halit, vd., *Tatar Edebiyatı Tarihi*, III. Cilt, 11. sayfa ve devamı; Ayşen Uslu, *a.g.e*, 41. sayfa ve devamı.

21 G. Halit, “Edebi Protsisniñ Töp Yünelişi”, *Tatar Edebiyatı Tarihi*, III. Cilt, Kazan 1986, 46. s.

22 Hatice Şirin, *Hesen Tufan'ın Şürleri (Giriş-Metin-Sözlük)*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, basılmamış yüksek lisans tezi, İzmir 1998, 24. s.

23 G. Halit agm., 46. s.

sürülmüşlerdir.²⁴ Böylece yazarlar, sosyalist realizm anlayışıyla yönetimi ve devrimi destekleyen eserler vermeye zorlanmışlardır. Bunun için baskıları ve yeni sistemi eleştiren Ayaz İshaki, Abdullah Battal, Sadri Maksudi gibi bazı Tatar yazarlar SSCB'yi terk etmek zorunda kalmışlardır.²⁵

1925 yılından sonra Komünist Parti yönetimini ele geçiren Stalin döneminde edebî faaliyetler üzerindeki parti baskısı daha da artmıştır. Komünist Parti'nin programına uygun eserler veren yazarlar bu dönemde hayatta kalmış ve el üstünde tutulmuştur. Şerif Kemal de bu yazarlardan birisidir.

Şerif Kemal'in Hayatı

Ailesi ve İlk Eğitim Dönemi

Şerif Kemal'in babası Kamalettin Baygildiyev, Penza şehrinde İnsar ilçesinin Pişle köyünde (bugünkü Mordva Özerk Cumhuriyeti, Ruzeyevka bölgesi) imamdır. Eski görüşlü, yenilik etkilerine alışamayan, tek düze hayat süren Kamalettin, ölünceye kadar Pişle köyünde yaşamış ve 1926 yılında burada ölmüştür. Annesi Zöleyha, Pişle'den 30 km. uzaktaki Kaminka köyündendir. Babasının adı İdris'tir. Zöleyha 1912 yılında yaşadığı köyde ölmüştür.²⁶

Şerif Kemal, ailesiyle ilgili yaşadıklarını "Tormış Köyi" adlı hikâyesinde anlatmıştır. Babasının kendisine ve kardeşlerine merhametli davrandığını ama annesine karşı çok sert olduğunu şöyle anlatır: "*Bütün babalar böyle sinirli oluyorlardı diye düşünürdüm. Özellikle o bana ve kardeşlerime fazla sertlik göstermez, fakat fazla da yüz vermez, hep surat asardı. Annemi ise çok sık döver, ona kötü sözler söylerdi. Onu hiç affedemiyordum.*"²⁷

Kamalettin Baygildiyev ailesinin üç oğlu bir kızı olmuştur. Bunların en büyüğü Gıymad, Şerif'ten iki yaş büyüktür. Şerif bu ailenin ikinci çocuğu olarak dünyaya gelir. Şerif'ten iki yaş küçük olan Gabdulla'dan sonra doğan kız kardeş Cemaliye genç yaşta ölür. Gıymad Mısır ve Osmanlı (Türkiye) medreselerinde eğitim aldıktan sonra Sankt Peterburg camilerinden birinde imam olur. Bir süre sonra, Kuzey Kafkas Müslümanlarının ahundu²⁸ seçilir ve aile Don nehri

24 Hatice Şirin, "Mahkum Numarası 1-G-732: 'GULAK'zede Yazar Ayaz Gıylecev", *Türk Kültüründe Ayrıntılar: Hapishaneler*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Merkezi, 4-5 Aralık 2003, İstanbul.

25 Tamurbek Devletşin, *Sovyet Tataristanı*, (Çev: Mehmet Emircan), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1981, 436. s.

26 Gazi Kaşşaf, *Şerif Kemal*, Tatgosizdat, Kazan 1940, 4-5. s.

27 Şerif Kemal, "Tormış Köyi", *Vakit Gazetesi*, 1111. S., 19 Ocak 1913.

28 Dinî lider.

kıyısındaki Rostov'a, oradan da Armavir'e yerleşir. En küçük erkek çocuk olan Gabdulla, Türkistan taraflarında politik eğitimci olarak görev yapar.²⁹

Kamalettin Baygildiyeve ve Zöleyha'nın ikinci oğlu olan Şerif Kemal, 28 Şubat 1884 yılında³⁰ Pişle'de doğmuştur.³¹

Şerif Kemal ilk eğitimini kendi köylerinde ikinci mahallede bulunan küçük medresedeki imamdan ve onun oğlundan alır.³² Şerif, 12 yaşına gelince eğitimine Lebece köyündeki Lebece Medresesinde devam eder. Yazar Lebece'deki eğitimiyle ilgili şunları söylemektedir: “Ben 12 yaşında kendi köyümüzün yüksek kültür seviyesine ulaştım. Daha da üst basamağa çıkmam için daha büyük bir yere gitmem gerektiği anlaşıldı. 1896 yılının Kasım ayında ben aynı gubernanın Saranskiy övezindeki Lebece köyüne okumaya gittim.”³³ Burada Demulla³⁴ Yosıf adlı hocadan ders alır. Yazar Demulla Yosıf hakkında şunları söylemektedir: “Orta uzunlukta kızıl sakallı, kadına benzeyen güzel yüzlü Yosıf demulla, kendisi öğrencilerin pek çok şeyini affeder, ders için hiç kimseyi sıkımaz, hatta kış boyu mani okuyup, hikâye anlatıp vakit geçiren Şakay lakaplı, uzun boylu Mõhemmetşa'yı da ders için azarladığını hatırlamıyorum. Ama bir şey hakkında o hadsiz acımasız idi. Bunun için azarlama değil, çok sert tokat veya kamçı da vurur. Namaz!”³⁵ Kemal'in bu ifadesinden, medresedeki eğitimin çok da iyi olmadığını anlıyoruz.

Şerif Kemal, Lebece Medresesinde okuduğu dönem boyunca, yaz aylarında Ruzayevka ile Golitsın arasında yapımına başlanan demir yolunda çalışır. Bu dönemde, aldığı din eğitiminin gerçek hayatta bir faydası olmadığını görüp, uzun süredir devam ettiği medreseden ayrılarak iş hayatına atılır.³⁶

29 Gazi Kaşşaf, *Age*, 5. s.

30 Şerif Kemal'in doğum tarihi bazı kaynaklarda 27 Şubat 1884 olarak verilmektedir. (H. Hismetullin, “Şerif Kamal”, *Tatar Sovet Edebiyatı Tarihi Oçerklar*, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 1960, 403. s.; G. Halit, “Şerif Kamal” *Tatar Edebiyatı Tarihi*, III. Cilt, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 1986, 315. s.; R. N. Davutov, N. B. Nurullina, *Sovet Tatarstanı Yazuvçuları*, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 1986, 229. s.; Zöfer Remiyev, *Tatar Edipleri, Megrifetçileri (XX. yüz başı)*, Tatarstan Fenner Akademiyesi Galimcan İbrahimov İsimindeki Til, Edebiyat hem Sengat İnstitutu, Kazan 2005, 123. s.).

31 Gazi Kaşşaf, *Age*, 5. s.; Ehet Nigmatullin, *Şerif Kamal*, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 1964, 4. s.; Asiye Hesenova, “Kamallar Kavimi” *Söyimbike*, 5. S., Mayıs 1999 14. s.

32 Gazi Kaşşaf, *Age*, 7. s.

33 Şerif Kemal, “Mini Kimner, Nersege Öyrettiler”, *Eserler*, I. Cilt, Tatgosizdat, Kazan 1941, 21. s.

34 Demulla, Buhara medreselerinde okuyup müderris (molla) olan kişilere verilen, genç molla, yüksek tahsilli imam unvanıdır. (Nadir Devlet, *Age*, 11. s.)

35 Şerif Kemal, agm., 22. s.

36 Ehet Nigmatullin, *Age*, 5. s; Gazi Kaşşaf, *Age*, 12. s.

Demir yolu işinden sonra tezgâhtar olarak şalçı Ehsan Annenkov'un yanında çalışır.³⁷ Şehir şehir, köy köy gezen Şerif Kemal tuhafiyeye malzemeleri satar. Bu gezilerinde, halkın durumunu da yakından tanıma imkânı bulur. Gezilerinin birinde Riga şehrinden çok etkilenen Şerif Kemal, üniversite eğitimi almaya karar verir. Ama Şerif Kemal gibi zar zor geçinen fakir birisinin Rusya'da yüksek öğrenim görmesi pek mümkün değildir. Çevresinden, İstanbul'da yüksek eğitim almanın kolay olduğunu işiten genç heveskâr, Doğu halkları arasında en kültürlü ve eğitim düzeyi en yüksek ülke olarak bilinen Osmanlı Devleti'nde üniversite eğitimi almaya karar verir.³⁸

Şerif Kemal İstanbul'da

Şerif Kemal, 1901 yılında yakın arkadaşı Musa ile birlikte Riga'dan Odesa'ya gelir. Buradan Batum'a geçen Şerif Kemal ve Musa, pasaport alacak paraları olmadığından gayriresmî yollardan ülke dışına çıkmak için kaçakçılarla görüşürler. Kaçaklıktan korkan Musa, İstanbul'a gitmekten vazgeçince Şerif Kemal, tek başına altı sum ödediği gemiye biner ve kaçak olarak Rize'ye gelir. Buradan Trabzon'a sonra da İstanbul'a geçer.³⁹

Şerif Kemal İstanbul'a yüksek okulda eğitim almak umuduyla gelmiştir, fakat beklediğini bulamadığı bu şehirde hayal kırıklığına uğrar. Burada Avrupa tarzında eğitim veren okullar ve konaklamak için büyük öğrenci yurtları vardır, fakat buralarda ancak zenginler okuyup kalabilmektedir. Bunun için de Şerif Kemal parasızlık yüzünden yüksek öğretime devam edemez. Geçimini sağlamak için kâtiplik yapar. İstanbul'da bulunduğu süre içerisinde, ilkokullar için öğretmen yetiştiren Öğretmen Okulu'na, gönüllü öğrenci olarak devam eder.⁴⁰ Şerif Kemal İstanbul'da bazı Tatar öğrencilerle de tanışır. Şerif Kemal gibi İstanbul'da umduğunu bulamayan bu Tatar gençleri, bir kış boyu Öğretmen Okulu'nda derslere devam eden Şerif Kemal'i Mısır'da yüksek öğrenim görmenin daha kolay olduğuna inandırır. Bu Tatarlardan birisi Feyzulla Muhemmet adlı bir gençtir. Şerif Kemal de Feyzulla Muhammet ile Mısır'a gitmeye karar verir. İstanbul'dan İzmir'e kadar yaya olarak gelirler. Bu yolculukları esnasında Türk köylerini, Türk örf ve âdetlerini tanıma fırsatı da bulurlar. Halkın, fakir ve gurbetteki öğrencilere yardım

37 Gazi Kaşşaf, *Age*, 15. s.

38 Gazi Kaşşaf, *Age*, 17. s.; Ehet Nigmatullin, *Age*, 5.

39 Gazi Kaşşaf, *Age*, 18. s.

40 Gazi Kaşşaf, *Age*, 19. s.

etmesi ve onlara misafirperverlik göstermesi Şerif Kemal'i çok etkiler. Şerif Kemal ve Feyzulla Muhammet İzmir'den vapurla Kahire'ye giderler.⁴¹

Şerif Kemal Kahire'de

Kahire'yi ikiye bölen Nil Nehri'nin iki tarafında kalan şehir tamamen birbirinden ayrı dünyalar sergilemektedir. Nil'in bir tarafında Batı tarzında inşa edilmiş, büyük, süslü saraylar, yüksek öğretim binalar ve öğrenci yurtları varken, Arap nüfusun yaşadığı düzensizliğin ve geri kalmışlığın hüküm sürdüğü Nil'in diğer tarafında da fakir öğrenciler ve yabancılar için kurulan pansiyonlar vardır. Camiü'l-Ezher medresesinde öğrencilere günlük 400 gram ekmek verilmektedir. Şerif Kemal ve Feyzulla Muhammet, Kahire'de karşılaştıkları Kazan Tatarlarından Şeyh Gıyaset adında bir müderrisin yardımıyla Camiü'l-Ezher'e yerleştirilirler. Şeyh Gıyaset genç yaşta Mısır'a öğrenim görmeye gelmiş ve burada kalarak müderris olmuş, Tatarca'yı da tamamen unutmuş bir Tatardır.⁴² Şerif Kemal, Kahire'de Ali Yusuf'un⁴³ makaleleri ile Yusuf Brai'nin hikâyelerini ilgiyle okur. Ayrıca Şerif Kemal, Muhammed Abduh'un⁴⁴ İngilizlerin sömürgeci politikasına

41 Gazi Kaşşaf, *Age*, 20-21. s.

42 Gazi Kaşşaf, *Age*, 22. s.

43 Ali b. Ahmed b. Yusuf al-Balsafürî al-Hüseynî (ölümü:1331 H./1913 M.) Mısır basınıının en ileri gelen yazarlarından. Mısır'da Cürçâ yakınlarında Balsafûra'da doğdu. Bir yaşındayken babası öldüğü için yetim büyüdü. Eğitim amacıyla 1299 H.'de el-Ezher'e taşındı. Şiir yazdı ve "Nesemetü's-Sihr" adını verdiği küçük bir divan yayımladı. "el-Âdâb" adını verdiği ve yayın hayatını üç yıl sürdürebilen haftalık bir dergi çıkardı. Sonra da 1307 H.'de "Cerîdet'ü'l-Müeyyed" adlı günlük gazete çıkardı. Bu gazete Mısır, Doğu ve İslâm siyasetinde söz sahibiydi. Bu gazetenin yayımlanması ömrünün sonuna kadar sürdü. Es-seccâde El-vefâiyye'nin şeyhliğini yaptı. Kâhire'de vefat etti. Onun için birçok şair ve yazar mersiye yazdı. Pratik zekâli, kuvvetli deliller ileri sürebilen hâfızası geniş ve atılgan birisiydi. Bazı yazarlar ona, kendi devrinde "İslâmî gazeteciliğin piri" derlerdi. Kahire'de 1331 H. / 1913 M. yılında öldü. (Hayrettin Ez-Ziriklî, *El-Alâm*, IV. Cilt, Beyrut 1980, 262. s.)

44 Muhammed Abduh, Mısır'da yeni İslâm akımının kurucusudur. 1849 yılında aşağı Mısır'da doğmuştur. 1862 yılında Tanta'da medreseye devam eden M. Abduh amcasının etkisiyle buradan ayrılıp El-ezher'e devam eder. Burada Cemaleddin Efgani'nin öğrencisi olan M. Abduh, hocasının tesiriyle Batıdan yapılan tercümelere yönelmiş ve İslâm dünyasının o günkü meseleleriyle meşgul olmuştur. 1892 yılında Mısır'ı terk etmeye zorlanan M. Abduh 1889 yılında tekrar Mısır'a dönmüştür. Mahkemelerde hâkimlik görevinden sonra Mısır'daki en yüksek dinî makam olan Müftülük görevine getirildi. İslâmiyetin ıslahı, Arap dilinin yenileşmesi ve halka özgürlük tanınması olarak özetlenebilecek M. Abduh'un siyasi fikirleri, vatan fikri etrafında şekillenmiştir. Eserlerinden bazıları şunlardır: Risaletü't-tevhid, El-İslâm Ve'l-Nasraniye Maa'l-İlm Ve'l-medeniye ve Şerh Kitab El-Basair El-Nasiriye Tasnif El-Kadı Zeyneddin. Üzerinde çok durduğu Kur'an tefsirini hayattayken yayımlayamamıştır. Muhammed Abduh 1905 yılında ölmüştür. (j. Schacht, "Muhammed Abduh", *İslâm Ansiklopedisi*, VIII. Cilt, 4. Baskı, MEB Basımevi, İstanbul 1987, 488-490. s.)

karşı yazdığı makalelerini de görmüştür.⁴⁵ Bir yıldan fazla kaldığı Kahire’de de hayal kırıklığıyla karşılaşan ve umduğunu bulamayan Şerif Kemal 1903 yılında Rusya’ya döner.⁴⁶ Yazarın tanıdığı bu kişilerden etkilendiğini sonra yazacağı eserlerinden takip etmek mümkündür.

Genelde eserlerini otobiyografik şekilde yazan Şerif Kemal, İstanbul ve Kahire’de yaşadıklarını, hiçbir şekilde eserlerine yansıtmamıştır. Bu konuda “oradaki hayatı idealleştirecek bir şey bulamadığını”⁴⁷ söylemekle yetinmiştir.

Rusya’ya Dönüş, Çalışma ve Yazı Hayatı

Rusya’da ihtilal hazırlıklarının olduğu bir dönemde doğup büyüdüğü köye dönen Şerif, Hayat Hanımla evlenir.⁴⁸ Ailesi, Şerif Kemal’i imam olması için ikna etmeye çalışsa da, o işçi olmayı tercih eder. Köyünde birkaç ay kaldıktan sonra, Hayat Hanım’ı yalnız bırakıp, eserlerinden çok etkilendiği Maksim Gorki’nin⁴⁹ izinde, çalışmak için köyünden ayrılır.⁵⁰

Şerif Kemal ilk olarak Yekaterinoslav (bugünkü Ukrayna sınırları içindeki Dnepropetrovsk) sehrindeki kömür madeninde önce kömür taşıyıcısı, daha sonra da kazıcı olarak çalışır. Burada, *Akçarlıklar* romanında Musa olarak karşımıza çıkan Kelimulla ile tanışır. Dokuz ay madende çalışmasına rağmen Hayat Hanım’a sadece bir kez 10 sum gönderebilir. İş şartlarının ağır ve kazancının az olması sebebiyle kömür madeninden ayrılan Şerif Kemal, Kelimulla ile birlikte demiryolu işinde

45 Gazi Kaşşaf, *Age*, 23. s.

46 Gazi Kaşşaf, *Age*, 24. s.

47 Gazi Kaşşaf, *Age*, 24. s.

48 Şerif Kemal ve Hayat Hanım’ın sırasıyla Höseyin, Zeynep ve Yosif adlarında iki oğlu ve bir kız çocukları olur. Höseyin 1929 yılında donarak, Yosif 1943 yılında II. Dünya savaşında ve Zeynep de 2002 yılında vefat ederler. Şerif Kemal’in Zeynep’ten olma iki torunu ve onların çocukları bugün Kazanda yaşamaktadırlar. (Şerif Kemal Müzesinin müdiresi Simra Marziyef ile 2006 yılının Temmuz ayında yapılan söyleşiden aktarılmıştır.)

49 Gaziz İdilli bu konuda şunları söyler: “Anlaşılabacağı üzere Şerif Kemal Gorki’den sadece sanat olarak değil, onun yaşayışından da etkilenmiştir. Şerif Kemal de Gorki gibi Hazar Denizi kıyılarındaki balık işletmelerinde çalışmış, ticaret yaparak pek çok yer gezmiştir. Bu hayat çizgisinin paralelliği Şerif Kemal’in eserlerine de yansımış, hikâyelerinde aynı Gorki gibi işçi sınıfının gündelik hayatını konu edinmiştir.” (Gaziz İdilli, *Birinçi Zur Seyehet*, Kazan 1980, 33-37. s.).

50 Gazi Kaşşaf, *Age*, 25-26. s.

çalışır. Yazar, demir yolu işinden başka Hazar Denizi kıyısındaki balık işletmelerinde de çalışmıştır.⁵¹

İşçi olarak çalıştığı dönemde, Şerif Kemal Rusya'nın pek çok şehrinde, çok farklı karakterde, türlü insanlarla karşılaşma imkânı bulmuş; böylece hayatın zorluklarını da yakından tanımış ve bunlarla mücadele etmeyi öğrenmiştir. Yazarın bu döneme dair yaşadıklarını daha sonra yazdığı hikâye ve romanlarda görmek mümkündür.

1905 İhtilali yaklaşırken Şerif Kemal Rusça öğrenmek ve yüksek eğitim alabilmek amacıyla Petersburg'a gider.⁵² Burada bir taraftan medresede hocalık yaparken, diğer taraftan da Nur gazetesinde⁵³ redaktör ve müdür yardımcısı olarak çalışır.⁵⁴ İhtilalden sonra oluşan özgürlük ortamından faydalanıp üniversiteye girmeye çalışan Şerif Kemal, baskı dönemi yeniden başladığı için bu isteğini gerçekleştiremez.⁵⁵

1905 İhtilali yıllarında Şerif Kemal yazı hayatına adım atar.⁵⁶ Onun ilk eseri 1906 yılında Nur matbaasında basılan *Sada* adlı küçük bir şiir kitabıdır.⁵⁷ Şerif Kemal, Batı tarzında eğitimi ön plana çıkaran, hayatı düzeltmenin yolunun insanların iyi bir eğitim almalarından geçtiğini belirten şiirler yazmıştır.⁵⁸ Yazı hayatına şiirle başlayan yazar, sonradan hikâyeye yönelir. *Sada* adlı şiir kitabının ön sözündeki: “*bu gibi kopuk şiirlerin yayımlanmaya değer kıymeti olmasını, biraz değer kazanmasını isteyecek kadar haddini bilmez değilim, fakat (bunlar için) alışveriş pazarında en kıymetli metadan sayılan zaman harcadığı için, yırtıp atmaya bir türlü gönlüm razı olmadı...*”⁵⁹ ifadesiyle şiir yazmaktan vazgeçtiğini ilan eder.

İhtilalden sonraki baskı ortamına dayanamayan Şerif Kemal 1907 yılında köyüne geri döner. Burada birkaç yıl öğretmenlik yaptıktan sonra 1909 yılında öğretmenliğe Türkistan'da devam etmek niyetiyle yola çıkar. Seyahati sırasında yol

51 Gazi Kaşşaf, *Age*, 27-28. s.

52 Gazi Kaşşaf, *Age*, 27. s.

53 Gataulla (Ataulla) Bayazitov tarafından Eylül 1905 yılından Haziran 1914 yılına kadar Petersburg'da Tatar Türkçesiyle yayımlanan siyasi gazete.

54 Ehet Nigmatullin, *Age*, 7. s.

55 Gazi Kaşşaf, *Age*, 30-31. s.

56 Şerif Kemal ilk şiirlerini 1906 yılında yazmış olsa da G. Nigmati, yazarın, kendi şiirlerini ciddi eserlerden saymadığını ve onlara ilk adımlar olarak baktığını belirterek, onun yazı hayatını ilk hikâyesini yazdığı 1909 yılından başlatır. (G. Nigmati, *Age*, 8. s.).

57 Gazi Kaşşaf, *Age*, 32. s.

58 Ehet Nigmatullin, *Age*, 8. s.

59 Şerif Kemal, *Sada*, Nur Matbaası, Peterburg 1324 H, 2. s.

üzerindeki Orenburg'da konaklayıp *Uyanuv* (Uyanmak) adlı ilk hikâyesini *Şura* dergisinde yayımlar.⁶⁰

Orenburg'da Fatih Kerimi ile tanışır. Kerimi, Şerif Kemal'e iltifat eder ve ona kendileriyle kalmasını ve birlikte çalışmayı teklif eder.⁶¹ Bu teklif üzerine yazar Orenburg'da kalarak Ekim devrimine kadar; önce *Şura* dergisinin ve *Vakit* gazetesinin müşterek idaresinde muhasebeci, sonra *Vakit* Gazetesi redaktörü ve yazarı olarak çalışır.⁶²

Şerif Kemal'in hikâyeleri realist anlayışla kaleme alınmıştır. O, hikâyelerinde hayatın bütün yönlerini açıkça göstermek taraftarıdır. Bu konuda Zakir Remiyevle (Dermend) anlaşamaz: Dermend, 1913 yılında ilk hikâyelerini bir arada yayımlamak isteyen Şerif Kemal'den *Deputat, Simrug Koş, Cimirilgen Zvonok* gibi hikâyelerini eserden çıkarmasını ister, çünkü bu hikâyelerde saygıdeğer kişilerin kötü gösterilmesinden hoşlanmamıştır. Dermend, sanatın hayatın güzelliklerini göstermesi gerektiğini söyler. Şerif Kemal de ona, benim yazdıklarım hayatın içinde olan şeyler diyerek hikâyeleri eserden çıkarmayı reddeder. Eser 1914 yılında yayımlanır.⁶³

I. Dünya Savaşı ve Ekim devriminden sonra Şerif Kemal, hikâyelerinde ezilen ve zorluklar içinde yaşamaya çalışan işçilerin hayatlarını anlatan konuların dışında siyasî konulara da yer vermeye başlar. Devrimden sonra matbaa işçileri ile Fatih Kerimiler arasında mücadele başlar, bu zamanda Şerif Kemal işçileri destekler ve onların safında yer alır.⁶⁴ Şerif Kemal ihtilalin ilk yıllarından itibaren *Yaña Vakit* ve *İşçiler Dönyası* adlı Bolşevik gazetelerinin yayın kurulu üyesi olarak çalışır. Yazar atölye, fabrika ve köylere gidip sosyal değişimi ve yeniliği yerinde görmeye çalışarak, buradaki izlenimlerine dayanan güncel konularda gazetelere makaleler yazar.⁶⁵ Dutov birlikleri Orenburg'u ele geçirdiğinde, Bolşevik Partisi'ne üye olmasa da, onun yayın organında çalıştığı için Orenburg geri alınana kadar geçen iki aylık sürede saklanmak zorunda kalan Şerif Kemal işinden olur.⁶⁶ Yazar 1919

60 Gazi Kaşşaf, *Age*, 33. s.

61 Zarif Beşirî bu konuda şunları anlatır: "Bu dönemlerde Remiyevler ile Fatih Kerimi'nin yeni bir edebî dergi çıkarma fikrinde olduklarını anlamıştım. Bu konuda Aligeskar Kamal ağabeye sorunca o: 'benim bildiğim kadarıyla, öyle anlaşılıyor, ama ona yakışır birini bulamıyorlarmış. Şerif Kemal ile Alimcan İbrahimov'u çağırmayı düşünüyorlarmış' dedi. (Zarif Beşirî, *Zamandaşlarım Bilen Oçraşuvlar*, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 1968, 92. s.).

62 Gazi Kaşşaf, *Age*, 34. s.

63 Gazi Kaşşaf, *Age*, 36. s.

64 G. Nigmeti, *Şerif Kamal, Şerif Kamalın Edebi İşçenliğine Karata Mekaleler Cıyıntığı*, Tatgosizdat, Kazan 1934, 7. s.; Ehet Nigmetullin, *Age*, 56. s.

65 Ehet Nigmetullin, *Age*, 57-58. s.

66 Gazi Kaşşaf, *Age*, 44. s.

yılında *Komünist Partisi*'ne üye olur. Bu dönemde *Kızıl Yıldız* gazetesinde çalışmaya başlar.⁶⁷ 1920'li yılların başlarında partiden, zor durumda olan köylere yardım daveti alan yazar, Orenburg'a bağlı Çibinli köyünde kommuna⁶⁸ kuruculuğu ve üyeliğinde bulunur. Kommunada iş azalınca Orenburg'da *Devlet Çocuk Yurdu* müdürü olur.⁶⁹

Şerif Kemal 1921-1925 yılları arasında Öğretmenler Yönetim Kurulu'nda veznedar ve teminat bölümü müdürü olarak çalışırken bir taraftan da öğretmenlik yapar.⁷⁰ Bu arada Taşkent demir yolu atölyelerindeki işçilerin ihtilale nasıl katıldıklarını ve yaptıkları katkıları araştırmaktadır. Yazarın, Çibinli köyünde ve Taşkent demir yolu işçileri arasında görüp yaşadıkları, edindiği tecrübeler *Matur Tuvganda*, *Tañ Atkanda* ve *Nıklı Adımlar* adlı romanlarının konularını oluşturmuştur.

1921 yılında Orenburg'da Tatarca gazete yayımlanmadığı için Şerif Kemal, Z. Şerkıy ve birkaç kişi gazete çıkarmak için izin alırlar. 1924 yılında adı önce *Yul* sonra *Saban* olan gazetede yayın kurulu üyesi ve redaktör olarak görev yapar.⁷¹ *Saban* gazetesi 1925 yılının güzünde kapanınca Şerif Kemal de Kazan'a gider.⁷²

Şerif Kemal, Kazan'da *Kızıl Tatarstan* gazetesinin parti bölümü müdürü olur. Burada 1927 yılının sonuna kadar çalışır.⁷³ Ekim devriminden sonra Tatar edebiyatında yazılan ilk romanlardan birisi olan *Tañ Atkanda* romanını 1927 yılında yayımlayan Şerif Kemal 1928 yılında *Tatar Medeniyeti Merkezi*'ne ilmî sekreter olarak atanır.⁷⁴ 1933-1934 yılları arasında *Tatar Devlet Akademi Tiyatrosu*'nda çalışır.⁷⁵ Kurulduğundan beri (1934) *Sovyet Yazarlar Birliği* üyesi olan yazar *Sovyet Edebiyatı* dergisinin de yayın kurulunda görev alır. Şerif Kemal Kazan'da S. Atnagulov ve Tolımbay gibi yazarların, sosyalist olması sebebiyle, aşağılamalarına maruz kalır. 1934 yılında düzenlenen Sovyet Yazarlarının Birinci Kurultayına delegeler gönderilirken Şerif Kemal'i görmezden gelirler, Şerif Kemal de bu kurultaya misafir olarak katılır. Yazar 1939 yılında *Kazan Şehir Meclisi*'ne vekil

67 Gazi Kaşşaf, *Age*, 45. s.

68 Mal ve hizmet ortaklığı için beraber yaşayan kişilerin oluşturduğu birliktelik, kooperatif.

69 Ehet Nigmatullin, *Age*, 60. s.

70 Ehet Nigmatullin, *Age*, 60. s.

71 Ehet Nigmatullin, *Age*, 61. s.

72 Gazi Kaşşaf, *Age*, 46. s.

73 Ehet Nigmatullin, *Age*, 73. s.

74 Gazi Kaşşaf, *Age*, 48-49. s.

75 Ehet Nigmatullin, *Age*, 91. s.

seçilir.⁷⁶ Şerif Kemal 1940 yılında *Lenin nişanı*'yla ödüllendirilir.⁷⁷ Yazar 22 Aralık 1942 yılında Kazan'da ölür.

Şerif Kemal 37 yıllık yazı hayatı boyunca farklı siyasî ve sosyal dönemlerde eser vermiştir. Bu dönemler içinde özellikle M. Gorki, A. Çehov gibi Rus yazarlardan etkilenmiştir. G. Ahunov bu konuda “*Şerif Kemal'in 1914 yılına kadar yazdığı kısa hikâyeleri gerçek hayatı çok iyi yansıttığı için Maksim Gorki'ye, sanatsal yönüyle A. Çehov'a benziyor.*”⁷⁸ demektedir.

Yazar, devrime hazırlık yıllarını anlattığı *Taň Atkanda* romanıyla, A. Şahov, K. Necmi, M. Maksud gibi yazı hayatına fabrika ve kızıl ordudan gelen yazarları etkilemiştir.⁷⁹ Kendi eserlerinde, savaş dönemindeki köy hayatını gözler önüne seren Gomer Beşirov, “*edebiyatımızın büyük yazarını örnek aldığını ve Şerif Kemal'in genç yazarlara her zaman örnek olduğunu*” yazar.⁸⁰

Şerif Kemal'in Eserleri

İlk eserlerini 1905 yılında vermeye başlayan Şerif Kemal, öldüğü güne (22 Aralık 1942) kadar⁸¹ yazmaya devam etmiştir. Yazar, 37 yıl süren yazı hayatına ilk olarak şiirle başlamış, daha sonra hikâye, roman ve tiyatroya yönelmiştir. Şerif Kemal dönemin günlük problemlerine yönelik görüşlerini de gazete ve dergilerde yayımladığı fıkra (feyleton) ve makalelerde dile getirmiştir. Şerif Kemal, gazete ve dergilerdeki yazılarında “Yeş Yigit”, “Şerif bin Kemal”, “Şerif Kemal Uğlı”, “Kemal”, “Şerif Kemal”, “Ş. Kemal”, “Ş. K.” imzalarını kullanmıştır.

Şerif Kemal'in eserleri Tatarca olarak yayımlanmıştır. Bu eserlerden bazıları hem Tatar Türkçesinde hem de başka Türk lehçelerinde defalarca basılmıştır. Eserleri M. Rafikov, A. Badugina ve K. Maksudov tarafından Rusçaya da tercüme edilerek pek çok defa yayımlanmıştır.⁸²

76 Gazi Kaşşaf, *Age*, 53-54. s.

77 Ehet Niğmetullin, *Age*, 162. s.

78 Garif Ahunov, *Çişmeler Bilen Söyleşüv, Mekaleler, Oçirkar, Eñgemeler*, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 1985, 389. s.

79 Garif Ahunov, *Age*, 392. s.

80 Garif Ahunov, *Age*, 394. s.

81 Şerif Kemal'in “Doşman Bitirilirge Tiyiş” adlı son yazısı Kızıl Tatarstan Gazetesinin 24 Aralık 1942 tarihli 342. sayısında yayınlanmıştır.

82 Garif Ahunov, *Age*, 395. s.

Şiirler

Şerif Kemal yayın hayatına şiirle başlar. Yayınladığı ilk eseri “Bihi”, “Sada”, “Sükunet”, “Volga Kıyısı”, “Behit”, “Yine Şu Gasker”, “Bir Gasker Tilinden” adlı yedi şiirinin bulunduğu *Sada* adlı kitabıdır. Yazar bu kitabına *Ukuv*, *Gönah Şomlığı*, *İndi*, *Hakı Bar*, *Halık Tavışı* adlı şiirlerini almamıştır. Bu şiirler Nur gazetesinin muhtelif sayılarında yayımlanmıştır.

Sada, Nur Matbaası, Peterburg H. 1324, M. 1906.

“Ukuv”, *Nur Gazetesi*, 18. S., 1906.

“Gönah Şomluğu”, *Nur Gazetesi*, 24. S., 1906.

“İndi”, *Nur Gazetesi*, 38. S., 2 Mayıs 1906.

“Hakı Bar”, *Nur Gazetesi*, 40. S., 12 Mayıs 1906.

“Halık Tavışı”, *Nur Gazetesi*, 50. S., 17 Haziran 1906.

Hikâye ve Romanlar

Şiirde yeteneği olmadığını anlayan Şerif Kemal nesir yazılarına yönelir. Yazı hayatı boyunca 53 hikâye, yarım kalan *Nıklı Adımlar* adlı romanı da dâhil dört roman ve 12 tiyatro eseri yazan Şerif Kemal, XX. yüzyıl Tatar edebiyatının nesir alanında en güzel örneklerini vermiştir. Yazar bütün hikâyelerini ilk önce, çalıştığı *Vakit*, *Saban*, *Şura*, *Bizniñ Yul*, *Yañalif*, *Sovet Edebiyatı*, *Azat Hatın* gibi gazete ve dergilerde yayımlamıştır. Buralarda yayımlanan hikâyeler, birkaçı yazarın sağlığında olmak üzere seçme eserler ve hikâyeler toplamı gibi kitaplarda pek çok kez basılmıştır.

Tatar edebiyat tarihçileri yazarın yayın hayatını iki döneme ayırmaktadırlar. “*Şerif Kemal'in ömrü iki devri içine alır, kapitalizm devri ve sosyalizm dünyası. Yazar çar zamanındaki işçilerin sıkıntılı hayatlarını ihtilale kadarki eserlerinde bütün yönleri ve gerçekliği ile yansıtır. Devrimden sonra yazdığı geniş kapsamlı romanlarında o, aynı ustalık ile sosyalizm ülkesinin yeni insanını gösterir.*”⁸³

1909 ile 1917 arasında ilk devir olarak kabul edilen dönemde yazılan kısa hikâyelerin genelinde sıradan insanların gündelik yaşantıları, sıkıntıları ve bunların doğurduğu psikolojik durumlar anlatılır. Şerif Kemal bu hikâyelerdeki kahraman ve konuları, yaşadığı hayattan seçer. Kahramanlar mutlu olmak isteyip de mutluluğu

83 Garif Ahunov, *Age*, 87-388. s.

bir türlü bulamayan kişilerdir. “Uyanuv”⁸⁴ “Çit İlde”, “Buranda”, “Avıl Mõgallimi”, “Sukbay”, “Behit İzlegende”, “Sulgan Göl”, “Kıçkırış” gibi ilk dönem eserlerinde, mutluluk ve mutsuzluğun çatışmasından doğan trajik ve dramatik konular hikâye edilir.⁸⁵

Şerif Kemal’in Ekim İhtilaline kadar süren yazı hayatının en önemli eseri hiç şüphesiz ki *Akçarlar* romanıdır. Yazar, kısa hikâyelerinde tek başına bırakıp sıkıntı ve eziyet çektiği kahramanlarını, 1914 yılında yazdığı *Akçarlar*’da, insanların birbirini anladığı, birbirine saygı duyduğu işçiler topluluğu içinde sosyal bir çevreye yerleştirmiştir.⁸⁶

İhtilal hareketlerinin başlaması Şerif Kemal’de iyimserlik duyguları, yeni fikirler uyandırır ve o, mutluluğun varlığına kahramanların gücüne inanmaya başlar.⁸⁷ Onun için yazarın eğitim almış, entelektüel kahramanları, işçi olarak karşımıza çıkarması hiç tesadüf değildir. Çünkü o eğitilmiş kişilerle işçileri birbirlerine yaklaştırarak fikir ve hareket birliğinin sağlandığını görmek istemektedir.⁸⁸

Yazar, romanda tabiatla insan psikolojisi arasındaki ilişkiyi de çok sağlam kurar.⁸⁹ Bu özellik, yazardaki izlenimcilik akımının etkilerini gösterir.

Şerif Kemal, “Holira Vakitında”, “Deputat”, “Semrug Koş”, “Cimirilgen Zvonok”, “Közgi Yañır Astında” ve “Sirdeşler” adlı hikâyelerinde tüccarları, milletvekillerini ve milliyetçileri hicvetmiştir.⁹⁰ Yazarın komedi ve hiciv konulu eserlerinin en başında Tatar tiyatrosu tarihinde önemli bir yere sahip olan “Hacı Efendi Öylene” adlı tiyatrosu gelmektedir. Şerif Kemal, farklı konularda kaleme aldığı makalelerinde de hiciv ve ironiye çok sık başvurmuştur. Bu makalelerde çar

84 Şerif Kemal’in Şura Dergisi’nin 8. sayısında yayımlanan “Uyanuv” adlı hikâyesinin başına Namık Kemal’in “*En ednâ lütfuna can vermeye müştâk iken / Sad hayf beni cevrinle öldürdün, beyim ağyâra aldandın*” dizelerini koyması, Osmanlı yazarlarından haberdar olduğunu gösterir. (Namık Kemal, İntibah, (Yayına hazırlayan: Selda Akyol), Özgür Yayınları, İstanbul 2003, 143. s.)

85 G. Halit, “Şerif Kamal”, *Tatar Edebiyatı Tarihi*, III. Cilt, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 1986, 318 ve devamındaki sayfalar.

86 G. Halit, “Şerif Kamal İcatında “Akçarlar” Hikeyesiniñ Totkan Urını”, *Tatar Edebiyatında Realizm Meseleleri Kritik Oçerklar*, Tatgosizdat, Kazan 1948, 156. s.

87 Ehet Nigmatullin, *Age*, 22. s.

88 Ehet Nigmatullin, *Age*, 33. s.

89 G. Halit, “Şerif Kamal”, *Tatar Edebiyatı Tarihi*, III. Cilt, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan 1986, 330. s.; Ehet Nigmatullin, *Age*, 38. s.

90 Ehet Nigmatullin, *Age*, 40. s.

tarafatları, gerici, sahtekar din adamları, Tatar tüccarları ve milliyetçiler hicvedilmiştir.⁹¹

Şerif Kemal, yazı hayatının ikinci dönemi olarak nitelendirilen ihtilalden sonraki edebî eserlerini 1924 yılından sonra yazmıştır. Bu dönemin ilk ürünleri olan “Heyri-Komsomol” ve “Tületirge İsepli” adlı hikâyeler Saban gazetesinde yayımlanır. Devrime kadar Şerif Kemal'in hikâye kahramanları mutluluğu nasıl bulacaklarını bilmeyen kişilerken devrimden sonraki eserlerde yazarın kendisi de kahramanları da mutluluğa, saadete ihtilalle ulaşacaklarının farkına varan kişilerdir artık.⁹²

Şerif Kemal'in eserlerinin yeniden yükselişi Ekim devriminden sonra olmuştur. Meşhur romancı ve tiyatro yazarı seviyesine yükselip Tatar edebiyatında sosyalist realizmin ilk temel taşlarından birisi olmuştur yazar.⁹³

Şerif Kemal, Komünist Parti'nin 18 Haziran 1925 yılında “Edebiyat Sanatı Hakkında Parti Politikası” kararında belirtilen; hayatı derinlemesine incelemek, edebiyatta konuları arttırmak, burjuva kesimi ve görüşleriyle mücadele etmek şeklindeki kararları doğrultusunda “Avıl Matur Uyly”, “Cır Tavışları”, “Adem Üse” adlı hikâyelerini ve “Tañ Atkanda” adlı romanını yayımlar.⁹⁴ Yazar bu dönemde sık sık köylere giderek köylülerin devrimin kazanımlarını etkili kılmak ve sağlamlaştırmak için neler yaptıklarını incelemiş ve bu gözlemlerini gazetelerde yayımlamıştır.

Şerif Kemal “Tañ Atkanda” romanında Ekim ihtilaline hazırlık aşamasında Tatar Bolşeviklerinin ve işçilerinin neler yaptıklarını, ihtilale nasıl katıldıklarını gözler önüne serer. Romanda Geçici Hükümetin beceriksizliği, iç savaş ve bu savaşın halk üzerindeki etkisi, işçiler ile zenginler ve milliyetçiler arasındaki mücadele ve işçilerin grevleri anlatılır.

Yazar 1930 yılında Ataka dergisinin 2. sayısında “Matur Tuvganda” adlı romanının çıkacağını ilan etmesine rağmen roman ancak 1937 yılında yayımlanabilmiştir. Yazar romanda, komün hayatını Çibinli köyünde yaptığı gözlemlere dayanarak anlatmıştır. Şerif Kemal bu romanında M. Şolohov'un Tatarcaya da tercüme ettiği “Küterilgen Çirem” adlı eserinden çok etkilenmiştir.⁹⁵

Şerif Kemal “Matur Tuvganda” romanının devamı olan “Nıklı Adımnar” adlı romanını yazmaya başladı. Yazar bu romanında yeni bir yaşam kurmak için

91 G. Halit, “agm.”, 333. s.

92 Ehet Nigmatullin, *Age*, 65. s.

93 G. Halit, “agm.”, 338. s.

94 Ehet Nigmatullin, *Age*, 72-73. s.

95 Ehet Nigmatullin, *Age*, 119. s.

çalışanların yaşantılarını göstermeyi, zengin ve işçi sınıfları arasındaki çatışmayı ortaya çıkarmayı düşünüyordu. Fakat II. dünya savaşı bu işten vazgeçmesine ve doğrudan doğruya savaş konusunu işlemeye yönlendirdi. Bu konuda “Marat” adlı hikâyeyi ve “Biz Ciñecekbiz” ve “Doşman Bitirilirge Tiyiş” adlı makalelerini yazdı.

Şerif Kemal’in eserlerini ayrı zamanlarda, farklı siyasî ve sosyal devirlerde yazması, şüphesiz onların söz varlığına da etki etmiştir. Bunun en açık belgesi, Ekim devriminden sonra yazılan *Tañ Atkanda* romanında Rusça alıntı sözlerin sayısının ihtilalden önce yazılan *Akçarlaklar* romanına göre yaklaşık üç katına çıkmasıdır. *Akçarlaklar*’da 236 Rusça alıntı söz kullanılmışken, bu sayı *Tañ Atkanda* romanında 704’e çıkmıştır.⁹⁶

Şerif Kemal’in eser ve yazılarının hepsinin tek tek değerlendirmesini yapmak bu makalenin boyutlarını fazlasıyla aşacağını düşündüğümüz için eserleri, türlerine göre ayrılarak kronolojik bir listesini vermeyi uygun gördük.

1. Romanlar

Akçarlaklar, Vakıt Matbaası, 1915 Orenburg.

Tan Atkanda, Tatgosizdat, 1927 Kazan.

Matur Tuvganda, Tatgosizdat 1937 Kazan.

Nıklı Adımnar, Sovet Edebiyatı Dergisi 8-9, 10-11. sayılar 1939; 1-2, 3, 5, 6, 7, 8, 11. sayılar 1940.

2. Hikâyeler

“Uyanuv”, *Şura Dergisi*, 8. S., 254-255. s.; 12. S., 379-384. s., 1909.

“Sulgan Göl”, *Vakıt Gazetesi*, 555. S., 10 Aralık 1909.

“Buranda”, *Şura Dergisi*, 13. S., 413-415. s.; 14. S., 446-448. s., 1910.

“Kozgınnar Oyasında”, *Vakıt Gazetesi Neşriyatı*, 1910 Orenburg.

“Şekirt”, *Vakıt Gazetesi*, 643. S., 17 Temmuz 1910.

“İki Yahşı”, *Vakıt Gazetesi*, 645. S., 22 Temmuz 1910.

“Halir”, *Vakıt Gazetesi*, 646. S., 24 Temmuz 1910.

“Nidir Citmiy İdi”, *Vakıt Gazetesi*, 655. S., 14 Ağustos 1910.

96 Vedat Kartalcık, *Şerif Kemal’in Romanları “Akçarlaklar” ve “Tañ Atkanda” Üzerine Dil İncelemesi Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, basılmamış doktora tezi, İzmir 2008, XXXV. s.

- “Hikeyeden Bir Bap”, *Vakit Gazetesi*, 658. S., 21 Ağustos 1910.
- “Vakitında”, *Vakit Gazetesi*, 661. S., 27 Ağustos 1910.
- “Bir Kartnıñ Teessüratı”, *Vakit Gazetesi*, 669. S., 12 Eylül 1910.
- “Semrug Koş”, *Vakit Gazetesi*, 676. S., 5 Ekim 1910.
- “Deputat”, *Vakit Gazetesi*, 682. S., 19 Ekim 1910.
- “Avıl Möğallimi”, *Vakit Gazetesi*, 689. S., 4 Kasım 1910.
- “Gölçehre”, *Vakit Gazetesi*, 700. S., 1 Aralık 1910.
- “Bulgan ve Bulmagan İşler”, *Vakit Gazetesi*, 701. S., 4 Aralık 1910.
- “Kara Kölkiler”, *Vakit Gazetesi*, 709. S., 23 Aralık 1910.
- “Evvel Evvel Zamanda”, *Şura Dergisi*, 9. S., 286-288. s., 1910.
- “Kıçkırış” *Şura Dergisi*, 24. S., 766-768. s., 1910.
- “Cimirilgen Zvonok”, *Vakit Gazetesi*, 723. S., 25 Ocak 1911.
- “İrke Bala” *Vakit Gazetesi*, 732. S., 15 Şubat 1911.
- “Behit İzlegende”, *Vakit Gazetesi*, 748. S., 17 Mart 1911.
- “Sataşkan”, *Vakit Gazetesi*, 988. S., 1912.
- “Migrac”, *Vakit Gazetesi*, 996. S., 1912.
- “Sirdeşler”, *Vakit Gazetesi*, 1013. S., 29 Temmuz 1912.
- “Ay Yatkısında”, *Vakit Gazetesi*, 1028. S., 29 Ağustos 1912.
- “Çit İlde”, *Vakit Gazetesi*, 1029. S., 31 Ağustos 1912.
- “Tormış Köyi”, *Vakit Gazetesi*, 1111. S., 19 Ocak 1913.
- “Öyde Köteler”, *Vakit Gazetesi*, 1113. S., 25 Ocak 1913.
- “Közgi Yañğır Astında”, *Añ Dergisi*, 23. S., 402-405. s.; 24. S., 426-430. s., 1913.
- “Anıñ Sadlığı”, *Vakit Gazetesi*, 1611. S., 1914.
- “Kartayğaç”, G. İbrahimov’niñ *Yaña Edebiyat adlı ders kitabından*, 1914.
- “Koyaş Karap Tora İdi”, *Hikayeler Törkimi*, Vakıt Gazetesi Neşriyatı, 1914, Orenburg, 3-7. s.
- “Beyremde Cılamıylar Beğrim”, *Hikayeler Törkimi*, Vakıt Gazetesi Neşriyatı, 1914, Orenburg, 176-182. s.
- “Sukbay”, *Hikayeler Törkimi*, Vakıt Gazetesi Neşriyatı, 1914, Orenburg, 49-54. s.

“Gıyt Köni”, *Hikayeler Törkimi*, Vakıt Gazetesi Neşriyatı, 1914, Orenburg, 64-67. s.

“Nefise”, *Hikayeler Törkimi*, Vakıt Gazetesi Neşriyatı, 1914, Orenburg, 99-103. s.

“Künilsiz İş”, *Hikayeler Törkimi*, Vakıt Gazetesi Neşriyatı, 1914, Orenburg, 143-146. s.

“İç Poşuvlı”, *Hikayeler Törkimi*, Vakıt Gazetesi Neşriyatı, 1914, Orenburg, 147-154. s.

“Kuray Tavışı”, *Hikayeler Törkimi*, Vakıt Gazetesi Neşriyatı, 1914, Orenburg, 168-175. s.

“Gıyt Kiçesinde”, *Vakıt Gazetesi*, 1885. S., 1915.

“Yarar İndi Alaysa Kotlı Bulsm”, *Vakıt Gazetesi*, 2101. S., 25 Eylül 1916.

“Beyrem Hörmetine Kiñirdi”, *Birinçi Kitap*, Kazan 1921.

“Heyri-Komsomol”, *Saban Gazetesi*, 14. S., 1924.

“Feyzulla Kartniñ Töşi”, *Saban Gazetesi*, 57. S., 1924.

“Avıl Matur Uyly”, *Bizniñ Yul Dergisi*, 9-10. S., 1925, 35-39. s.

“Cır Tavışları İşıtilgende”, *Bizniñ Yul Dergisi*, 4. S., 1926, 18-22. s.

“Adem Üse”, *Çayan Dergisi*, 2. S., 1927, 3-4. s.

“Sorgılt Küzli Büri”, *Yañalif Dergisi*, 5. S., 1930, 4-11. s.

“Un Yıl Ütkeç”, *Edebi Almanah*, Tatgosizdat, 1938.

“Frantsuz Yavlık”, *Azat Hatın Dergisi*, 7. S., 1940, 10-11. s.

“Marat”, *Sovet Edebiyatı*, 8. S., 1942, 10-16. s.

“Tületirge İsepli”, *Küçme Ukuv Kitapları*, Tarih yok.

3. Nesir ve Değerlendirme Yazıları

Nesir “İpteşime”, *Vakıt Gazetesi*, 742. S., 6 Mart 1911.

Değerlendirme “Tın Tavlar Cilkesinde”, *Ataka Dergisi*, 67. S., 5 Haziran 1930.

4. Tiyatro Eserleri

Tiyatro alanında yeteri kadar piyes olmaması, Şerif Kemal’i tiyatro eseri yazmaya da yöneltir. *Tañ Atkanda* romanından sonra yazar, tiyatro eserleri yazmaya koyulur. İhtilalden önce yazılan “Hacı Efendi Öylene” adlı komedi türündeki

eserinden sonra 1928 yılında yazılan “Ut” ihtilalden sonraki ilk piyesidir.⁹⁷ Şerif Kemal 1910 yılında yazdığı “Kozgınnar Oyasında” adlı hikâyesini 1930 yılında bazı eklemeler yaparak piyes olarak yeniden yayımlar. Yazar “Kozgınnar Oyası”nda maden işçilerinin, “Tavlar” (1932) piyesinde de Bondug fabrikasındaki işçilerin yaşantılarını anlatır. Şerif Kemal “Toman Artı” adlı piyesinde kürk işleyen fabrika hayatından çok ilginç bir olayı göz önüne serer. Şerif Kemal'in tiyatro eserlerinin kronolojik listesi şöyledir:

- Hacı Efendi Öylene*, Vakıt Gazetesi Neşriyatı, 1915 Orenburg.
“Töyinner”, *Bizniñ Yul Dergisi*, 10. S., 1928.
“Ut”, *Tiyatrolar Toplamı*, Tatgosizdat, 1934.
“Kozgınnar Oyasında”, *Tiyatrolar Toplamı*, Tatgosizdat, 1934.
“Tavlar”, *Tiyatrolar Toplamı*, Tatgosizdat, 1934.
“Soñlagannar”, *Sovet Edebiyatı*, 8. S., 1934.
“Şalyapa”, *İntsinirovka Kolhoz Sehnesi Antolojisi*, Tatgosizdat, 1935.
Toman Artı, Tatgosizdat, 1935.
“Karçıga”, *Eserler II. Cilt*, Tatgosizdat, 1950.
“Safura”, *Eserler II. Cilt*, Tatgosizdat, 1950.
“Matur Tuvganda”, *Eserler II. Cilt*, Tatgosizdat, 1950.
“Altıncı Başna”, *Sovet Edebiyatı Dergisi*, 2. S., 1959.

5. Fıkra (Feyleton) ve Makaleler

Şerif Kemal devrinde gerek gazetede çalıştığı dönemlerde okuyuculardan gelen mektuplardan hareketle, gerekse dönemin sosyal ve siyasî gelişmeleri doğrultusunda gazete ve dergilerde makaleler yazmıştır. Bu makalelerin kronolojik bir listesi şöyledir:

- “Efgali Millete Bir İmgan”, *Nur Gazetesi*, 2 Eylül 1905.
“İhsan”, *Kazan Möhbiri*, 40. S., 22 Şubat 1906.
“Çuvar Manzara”, *Vakıt Gazetesi*, 639. S., 8 Temmuz 1910.
“Avıl Hatları”, *Vakıt Gazetesi*, 649. S., 31 Temmuz 1910.
“Hatın-kız Mektupları”, *Vakıt Gazetesi*, 653. S., 10 Ağustos 1910.
“Kızıl Kaftanlı”, *Vakıt Gazetesi*, 672. S., 26 Eylül 1910.

⁹⁷ Ehet Nigmetullin, *Age*, 91. s.

- “Mektep ve Kitaplar Tiresinde”, *Vakit Gazetesi*, 678. S. 11 Ekim 1910.
- “Belki Reti Tabılır”, *Vakit Gazetesi*, 680. S., 17 Ekim 1910.
- “Taz Veliniñ Dönyanı Eylenevi”, *Vakit Gazetesi*, 692. S., 1910.
- “Niğe Uymıylar”, *Vakit Gazetesi*, 703. S., 10 Aralık 1910.
- “Mektepler Hakkındağı Mektuplardan”, *Vakit Gazetesi*, 720. S., 1 Şubat 1911.
- “Biz Nişlese de, Ul Köle Gine”. *Vakit Gazetesi*, 730. S., 10 Şubat 1911.
- “Kiçki Hava İrtten Üzgere”, *Vakit Gazetesi*, 731. S., 13 Şubat 1911.
- “Hayirli Sefer”, *Vakit Gazetesi*, 982. S., 5 Haziran 1912.
- “Yeşe, Gaynetdin”, *Vakit Gazetesi*, 995. S., 1912.
- “Sıbzıgı Möbarek Bulsın”, *Vakit Gazetesi*, 1001. S., 1912.
- “Biz de Oçabız”, *Vakit Gazetesi*, 1006. S., 1912.
- “Nişlerge”, *Vakit Gazetesi*, 1015. S., 2 Ağustos 1912.
- “Kiçkine Feyleton”, *Vakit Gazetesi*, 1356. S., 29 Temmuz 1912.
- “Sugış Beyremi”, *Vakit Gazetesi*, 1027. S., 26 Ağustos 1912.
- “Gazamat ve Şevket”, *Vakit Gazetesi*, 1103. S., 10 Ocak 1913.
- “O sibi”, Kızıl Tatarstan, 18 Mayıs 1913.
- “Şatlanırlık Baytak İşleribizden Biri”, *Vakit Gazetesi*, 1249. S., 14 Temmuz 1913.
- “Aylar Cıyılışı”, *Vakit Gazetesi*, 1272. S., 11 Ağustos 1913.
- “Kiçkine Feyleton”, *Vakit Gazetesi*, 1973. S., 31 Ocak 1916.
- “Kiçkine Feyleton”, *Yaña Vakit Gazetesi*, 19. S., 1918.
- “Kayda Kodsıyet”, *Yaña Vakit Gazetesi*, 65. S. 1918.
- “Tatar, Başkurt Megarif İşçilerine Yardım ve Yolbaşçılık Kirek”, *Yul Gazetesi*, 37. S., 1924.
- “Selim Babay”, Z. Şerkıymıñ aynı addaki tiyatrosuna eleştirisi, *Saban Gazetesi*, 17 Şubat 1924.
- “Añ-bilim İşleri”, *Saban Gazetesi*, 12. S., 22 Ekim 1924.
- “Açlık”, *Saban Gazetesi*, 22. S., 12 Aralık 1924.
- “Milletler hem Kristiyannar Arasında İşlev”, *Saban Gazetesi*, 24. S., 12 Aralık 1924.
- “Avıldan Hat”, *Saban Gazetesi*, 22. S., 6 Aralık; 23. S. 10 Aralık 1924.

- “İsten Çıgarmamız”, *Saban Gazetesi*, 26. S., 19 Aralık 1924.
- “Saban’ın Bir Yılına”, *Saban Gazetesi*, 25. S., 16 Aralık 1924.
- “İşçi-Krestiyen Matbugatı hem Uktuvçılar”, *Saban Gazetesi*, 28. S., 3 Ocak 1925.
- “Orenburgda Tatar Matbugatı”, *Saban Gazetesi*, 28. S., 3 Ocak 1925.
- “Avıl Hatın Kızların Kooperatsiyeye Oyıştıruv Kirek”, *Saban Gazetesi*, 29. S., 7 Ocak 1925.
- “Kişi Behitine Ayak Çalalar”, *Kızıl Tatarstan Gazetesi*, 7 Ocak 1925.
- “Lenin hem Krestiyannar”, *Saban Gazetesi*, 33. S., 21 Ocak 1925.
- “İş Bilen Ürnek Bulırğa Kirek”, *Saban Gazetesi*, 34. S., 27 Ocak 1925.
- “Sovestkiy Stroitelstva Hakında”, *Saban Gazetesi*, 32. S., 16 Ocak 1925.
- “Saflarını Nıgıtyk”, *Saban Gazetesi*, 38. S., 6 Şubat 1925.
- “Avıl Könkürşi Kooperatsiyeleri”, *Saban Gazetesi*, 39. S., 11 Şubat 1925.
- “Kulak Kim”, *Saban Gazetesi*, 43. S., 25 Şubat 1925.
- “Budjit Nerse Diy”, *Saban Gazetesi*, 44. S., 27 Şubat 1925.
- “Avıl Hucalığı Nalogı Yöz Bilen”, *Saban Gazetesi*, 63. S., 1925.
- “Avıl Hucalığın Yahşırtuv”, *Saban Gazetesi*, 67. S., 27 Mayıs 1925.
- “Azatlık Öçin Köreş hem SSSR”, *Saban Gazetesi*, 70. S., Haziran 1925
- “Bizge Kim Niçik Karıy”, *Saban Gazetesi*, 71. S., 27 Haziran 1925.
- “Nıgıy, Üse, Maturılana”, *Saban Gazetesi*, 70. S., 16 Temmuz 1925.
- “Barın Öçin Hasret Tarta”, *Kızıl Tatarstan Gazetesi*, 2 Aralık 1925.
- “Kanlı Yekşembe”, *Kızıl Tatarstan Gazetesi*, 18. S., 22 Ocak 1926.
- “Şobaga”, *Kızıl Tatarstan Gazetesi*, Kavi Necmi'nin aynı adlı eserine eleştiri, 64. S., 14 Mart 1926.
- “Pamirden Radio”, *Kızıl Tatarstan Gazetesi*, Ş. Gosman'ın aynı adlı romanına eleştiri, 68. S., 25 Mart 1926.
- “İmgeler”, *Kızıl Tatarstan Gazetesi*, G. Tolımbay'ın aynı adlı hikâyeler toplamına eleştiri, 78. S. 6 Nisan 1926.
- “50'nci Yıl Birinçiy May”, *Kızıl Tatarstan Gazetesi*, 97. S., 1 Mayıs 1926.
- “Köndelik Meseleler”, *Kızıl Tatarstan Gazetesi*, 22. S., 15 Eylül 1926.
- “Ötir Üz Urınında Tügil”, *Kızıl Tatarstan Gazetesi*, 23 Ekim 1926.
- “Hörmetli Konak Dulagan”, *Kızıl Tatarstan Gazetesi*, 19 Kasım 1926.

- “Bizniñ Yul Anketasına Cavap”, Bizniñ Yul Dergisi, 12. S., 1929.
- “Kolhoz Yeşleri Jurnalına Cavap”, *Kolhoz Yeşleri Dergisi*, 6. S. 1932.
- “Tatar Devlet Akademiya Tiyatrı İş Östinde”, *Sovet Edebiyatı Dergisi*, 6. S., 1933.
- “Kaygılı Yugaltuv”, *Sovet Edebiyatı Dergisi*, 11. S., 1934.
- “Yaktırtuvçı İz”, *Sovet Edebiyatı Dergisi*, 16. S., 1934.
- “Bir Kitapniñ Uñışlı hem Uñışsız Yakları”, *Sovet Edebiyatı Dergisi*, 1935.
- “Biz Cineçekbiz”, *Sovet Edebiyatı Dergisi*, 7. S., 1941.
- “Doşman Bitirilirge Tiyiş”, Kızıl Tatarstan Gazetesi, 302. S., 24 Aralık 1942.
- “Süz Başı”, Kendisinin 1938 yılında basılan seçme eserlerinde.
- “Mini Kimner Nersege Öyrettiler”, *Eserler I. Cilt*, Tatgosizdat, 1950.
- “Halıkniñ Samimi Cırçısı”, Eserler IV. Tom., 238. s., 1956.

Sonuç olarak Şerif Kemal Müslüman bir Tatar ailesinde doğup, yetişip klasik usulde öğretim yapan bir medresede eğitim almıştır. Yüksek öğretim görmek amacıyla İstanbul’a ve Kahire’ye giden, belli bir süre dinî eğitim alan yazar, Rusya’ya döndüğünde hayat şartlarından dolayı işçi olmuş, sonra şiirle başladığı yazı hayatına hikâye, roman ve tiyatro türleriyle devam etmiştir. Bu türlerde, işçi olarak çalıştığı ve daha sonraki dönemlerde yaşadıklarının izlerini gördüğümüz yazar, eserlerini otobiyografik tarzda kaleme almıştır. Yazar devrin siyasî gelişmelerine paralel olarak düşüncesini değiştirmiş; iktidarın hedeflediği sosyalist düzenin tesisine hizmet edebilecek eserler vermiştir. Ayrıca yazar süreli yayınlarda toplumsal hayatı yakından ilgilendiren günlük olaylar ve siyasal gelişmelerle ilgili yazılarıyla toplumu bilinçlendirmeye çalışmıştır. Bu sayede hem iktidarın hem de toplumun takdirini kazanmıştır. Şerif Kemal’in eserleri bugün de Tatar edebiyatının klasiği olarak sevilerek okunmaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahunov, G., (1985). **Çişmeler Bilen Söyleşüv, Mekaleler, Oçirklar, Eñgemeler**, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan.
- Arat, R. R.. "Matbuat", **İslam Ansiklopedisi**, 7. Cilt, MEB Yay., s. 380.
- Beşiri, Z., (1968). **Zamandaşlarım Bilen Oçraşuvlar**, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan.
- Davutov, R. N. ve Nurullina, N. B., (1986). **Sovet Tatarstanı Yazuvçıları**, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan.
- Devleştin, T., (1981). **Sovyet Tataristanı**, (Çev: Mehmet Emircan), Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- Devlet, N., (1999). **Rusya Türklerinin Milli Mücadele Tarihi (1905-1917)**, TTK Yay., Ankara.
- Hablemitoğlu, N., (1997). **Çarlık Rusyasında Türk Kongreleri**, Kırım Dergisi Yay., Ankara.
- Halit, G., (1986). "Edebi Protsisniñ Töp Yünelişi", **Tatar Edebiyatı Tarihi III**. Cilt, s. 34-85, Kazan.
- _____, (1948). "Şerif Kamal İcatında "Akçarlaklar" Hikeyesiniñ Totkan Urını", **Tatar Edebiyatında Realizm Meseleleri Kritik Oçerklar**, Tatgosizdat, s. 156-188, Kazan.
- _____, (1986). "Şerif Kamal", **Tatar Edebiyatı Tarihi**, III. Cilt, Tatarstan Kitap Neşriyatı, s. 315-338, Kazan.
- Ez-Zirikli, H., (1980). **El-Alâm Biyografi Sözlüğü**, 4. C., Beyrut.
- Hesenova, A., (1999). "Kamallar Kavimi", **Söyimbike**, S. 5.
- Hismetullin, H., (1960). "Şerif Kamal", **Tatar Sovet Edebiyatı Tarihi Oçerklar**, Tataristan Kitap Neşriyatı, s. 403-438, Kazan.
- İdilli, G., (1980). **Birinçi Zur Seyehet**, Kazan.
- Kartalcık, V., (2008). **Şerif Kemal'in Romanları "Akçarlaklar" ve "Tañ Atkanda" Üzerine Dil İncelemesi Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Kaşşaf, G. (1940). **Şerif Kamal**, Tatgosizdat, Kazan.

- Kemal, N., (2003). **İntibah**, (Yayına hazırlayan: Selda Akyol), Özgür Yayınları, İstanbul.
- Kemal, Ş., (1913). “Tormuş Köyi”, **Vakit Gazetesi**, S. 1111.
- _____, (1324). **Sada**, Nur Matbaası, Peterburg H..
- _____, (1941). “Mini Kimner, Nersege Öyrettiler”, **Eserler**, I. Cilt, Tatgosizdat, Kazan.
- Kurat, A. N., (1999). **Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917’ye Kadar**, TTK Yay., Ankara.
- Mehdiyev, M., (2007). “Tatar Dergileri”, (akt. Vedat Kartalcık), **Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, S. 13., s. 155-170.
- Nigmati, G., (1934). **Şerif Kamal, Şerif Kamalın Edebi İşçenliğine Karata Mekaleler Ciyntığı**, Tatgosizdat, Kazan.
- Nigmatullin, E., (1964). **Şerif Kamal**, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan.
- Remiyev, Z., (2005). **Tatar Edipleri, Megrifetçileri (XX. yöz başı)**, Tatarstan Fenner Akademiyesi Galimcan İbrahimov İsimindeki Til, Edebiyat hem Sengat İnstitutu, Kazan.
- Schachj, T., (1987). “Muhammed Abduh”, **İslâm Ansiklopedisi**, 8. Cilt, 4. Baskı, MEB Basımevi, s.488-490, İstanbul.
- Şirin, H., (2003). “Mahkum Numarası 1-G-732: ‘GULAK’zede Yazar Ayaz Gıylecev”, **Türk Kültüründe Ayrıntılar: Hapishaneler**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Merkezi, 4-5 Aralık 2003, İstanbul.
- _____, (1998). **Hesen Tufan’ın Şiirleri (Giriş-Metin-Sözlük)**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Temir, A., (1998). “Kuzey Türkleri Edebiyatı (Tatar-Başkurt)”, **Türk Dünyası El Kitabı 4. Cilt Edebiyat (Türkiye Dışı Türk Edebiyatları)**, TKAE Yay., Ankara, s.240-243.
- User, H. Ş., (2006). **Başlangıcından Günümüze Türk Yazı Sistemleri**, Akçağ Yay., Ankara.
- Uslu, A., (2004). **Tatar Edebiyatında Hikâye ve Roman (XIX. yüzyıl Sonları XX. yüzyıl Başları)**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Yuziyev, N. G., vd., (1985). **Tatar Edebiyatı Tarihi**, 2. Cilt, Tatarstan Kitap Neşriyatı, Kazan.